

Vlaanderen
is erfgoed

Opheffingsdossier

Gevels en bedaking van het oude deel
van het gemeentehuis in Kalmthout

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Opheffingsdossier:

Gevels en bedaking van het oude deel van het gemeentehuis, Kalmthout, Kerkeneind 13 – monument (opheffing)

Onderwerp

Benaming: Gevels en bedaking van het oude deel van het gemeentehuis

Adres of ligging: Kerkeneind 13, Kalmthout

Dossier

Type dossier: opheffingsdossier (Gehele opheffing)

Dossiernummer: 4.001/11022/102.1

Bescherming

Beschermd als: monument

Beschermingsbesluit: ministerieel besluit van 9 juni 1998

URI Besluitendatabank Onroerend Erfgoed: <https://id.erfgoed.net/bsluiten/3325>

Inventaris Onroerend Erfgoed

URI Inventaris Onroerend Erfgoed: <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/5987>

Samenvatting

De bescherming als monument van de gevels en bedaking van het oude deel van het gemeentehuis in Kalmthout wordt opgeheven omwille van het algemeen belang. Op basis van de hedendaagse inzichten inzake erfgoedwaarde en in het bijzonder op basis van de criteria ensemble, herkenbaarheid en context zijn de erfgoedwaarden (architecturale en historische waarde) van het gemeentehuis in Kalmthout ontoereikend voor bescherming als monument.

Datum

Datum: 22/11/2023

INHOUDSTAFEL

1.	Aanleiding tot opmaak van het dossier	4
2.	Beschrijvend gedeelte	4
2.1.	Ruimtelijke context.....	4
2.2.	Historiek van het beschermde goed	4
2.3.	Historiek van het beschermings- en beheerdossier	5
2.3.1.	Bescherming.....	5
2.3.2.	Beheer.....	6
2.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	7
2.5.	Juridische toestand.....	7
2.5.1.	Adres en kadaster	7
2.5.2.	Onroerend erfgoed	7
2.5.3.	Omgeving	7
3.	Evaluerend gedeelte	8
3.1.	Evaluatie van de opheffing van de bescherming	8
3.2.	Registratie van de erfgoedwaarden die verloren gaan	11
3.3.	Motivering van de afbakening van de opheffing	11
4.	Bronnen	11
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	11
5.1.	Omgevingsplan	11
5.2.	Fotobijlage	12
5.3.	Documentatie	12

1. AANLEIDING TOT OPMAAK VAN HET DOSSIER

Dit is het inhoudelijk dossier bij het opheffingsbesluit van de gevels en bedaking van het oude deel van het gemeentehuis in Kalmthout. De opheffing kadert in de evaluatie van het beschermde erfgoedbestand, zoals ingeschreven in de Beleidsnota Onroerend Erfgoed (2019-2024) van minister Matthias Diependaele.

De bescherming van de gevels en bedaking van het oude deel van het gemeentehuis in Kalmthout werd onderzocht in het project 'snelle screening' (2021-2022). Deze snelle screening had als doel om op een termijn van anderhalf jaar die beschermingen te detecteren die vandaag overduidelijk niet meer aan de hedendaagse selectiecriteria voor bescherming voldoen. Met uitzondering van de stedenbouwkundige ensembles en het archeologisch en varend erfgoed, werd het volledige beschermde bestand gescreend.

Dit dossier betreft de opheffing van de bescherming als monument van de gevels en bedaking van het oude deel van het gemeentehuis in Kalmthout.

2. BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1. Ruimtelijke context

Het gemeentehuis bevindt zich in het dorpscentrum van Kalmthout in de bocht van de straat Kerkeneind, ten noorden van de laat 19de-eeuwse, neogotische parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw kerk (vastgesteld bouwkundig erfgoed) met begraafplaats, de als monument beschermde 18de-eeuwse pastorie en een plantsoen. Kerkeneind wordt verder gekarakteriseerd door verspreide bebouwing van dorpswoningen uit de tweede helft van de 19de eeuw en de 20ste eeuw¹, aangevuld met een aantal recentere meergezinswoningen. Net ten noorden van het gemeentehuis werd vanaf 2015 een nieuwe woonwijk aangelegd.

Het beschermd onroerend erfgoed in de omgeving van het beschermd onroerend goed wordt weergegeven op een omgevingsplan in bijlage bij dit opheffingsdossier.

2.2. Historiek van het beschermde goed²

Na de bouw van een nieuwe school in 1861 aan Kerkeneind besliste het gemeentebestuur van Kalmthout om net ten westen ervan, op de plaats van de oude, gesloopte school, een nieuw gemeentehuis te bouwen (vergelijk bijlage 5.3. foto 1 en 2). Provinciaal architect [Eugène Gife](#) (1819-1890) werd aangesproken voor het ontwerp.³ De gemeenteraad keurde op 13 oktober 1862 zijn plannen en bestek goed mits enkele kleine wijzigingen waaronder de toevoeging van een uitsprong aan de voorgevel, en een extra ingang langs de westzijde. De werken werden uitgevoerd door K. Adriaensen uit Hoogstraten en waren klaar op 14 december 1863.

Sindsdien onderging het gebouw verschillende verbouwingen. In 1874 werd het pannendak vervangen door een zinken dakbedekking omwille van waterinsijpeling (die wellicht het gevolg was van de te kleine dakhelling). In 1898 kreeg het gemeentehuis aan de oostzijde een kleine annex van één travee en twee bouwlagen onder een plat dak in een aansluitende vormgeving, ontworpen door provinciaal architect [Louis Gife](#) (1854-1929), zoon van

¹ Gebaseerd op INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Kerkeneind* [online], <https://id.erfgoed.net/themas/1842> (geraadpleegd op 15 juni 2023).

² Tenzij anders vermeld gebaseerd op: FENIKX 2022: *Kalmthout oud gemeentehuis bouwhistorisch onderzoek*, Gentbrugge, 11-31.

³ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Eugène Gife* [online], <https://id.erfgoed.net/personen/2351> (geraadpleegd op 2 oktober 2023).

Opheffingsdossier: Gevels en bedaking van het oude deel van het gemeentehuis in Kalmthout, monument

Eugène Gife.⁴ Deze werken werden uitgevoerd door Van Campen uit Essen. Mogelijk werden toen de twee leeuwensculpturen in beton aan weerszijden van de toegangstrap geplaatst.⁵ Volgens andere bronnen gebeurde dit al in 1871 en werden de beelden ontworpen door Simons en Fabrie uit Antwerpen.⁶ Mogelijk verwijst dit naar Louis-Eugène Simonis (1810-1882) die beeldhouwer was van de leeuwenbeelden aan de Congreskolom in Brussel, en Robert Fabri (1839-1909) die als beeldhouwer meewerkte aan het Koninklijk Atheneum en het KMSKA in Antwerpen.⁷

Tijdens de Tweede Wereldoorlog liep het gebouw schade op door het opblazen van de kerktoeren op 12 oktober 1944 en het neerkomen van V-bommen in de onmiddellijke nabijheid van het gebouw. Het metselwerk, de hardsteen, het dak, de bepleistering, het schrijnwerk, het glas en de schilderwerken raakten hierbij beschadigd. Architect Williame uit Ekeren coördineerde de uitvoering van de herstellingswerken die pas in 1958 werden toegewezen.

Tijdens de tweede helft van de 20ste eeuw werd de ingang in de westgevel dichtgemaakt en werden aan deze zijde vier vensters ingebracht in de onderbouw. In de oostelijke aanbouw werd de poort in de onderbouw vervangen door twee vensters. In 1988 werd het aanpalende schoolgebouw herbestemd tot gemeentehuis. Hiervoor werd dit volume (gedeeltelijk) gesloopt, vernieuwd en verbonden met het oude gemeentehuis dat herbestemd werd tot muziekschool en archief. Dat oude gemeentehuis werd achteraan uitgebreid en qua interieur volledig verbouwd, met uitzondering van de inkomhal naar het schoon verdiep. De gevels van het oude volume werden bezet met een korrelige beraping en alle ramen werden vervangen door nieuw schrijnwerk in tropisch hardhout.

2.3. Historiek van het beschermings- en beheerdossier⁸

2.3.1. Bescherming

Al op 24 maart 1980 stelde de Provinciale Commissie voor Monumenten en Landschappen (PCML) voor om het gemeentehuis van Kalmthout te beschermen, minstens als dorpsgezicht. De dienst Monumenten & Landschappen antwoordde hierop dat de erfgoedwaarde van het gemeentehuis verder onderzocht moest worden. Omdat het in gebruik was en geen gevaar liep, werd voorgesteld hiermee te wachten tot de opmaak van een volledige lijst van beschermingen ("een voorontwerp van lijst") voor Kalmthout. In 1987 werd in het inhoudelijk verslag bij de bescherming van het [gemeentehuis van Baarle-Hertog](#) vermeld dat ook de bescherming van het gemeentehuis van Kalmthout voorgesteld was. Pas 10 jaar later werd de beschermingsprocedure voor dit gemeentehuis effectief opgestart, samen met de vlakbij gelegen pastorie (Kerkeneind 21).

Het is duidelijk dat deze bescherming kaderde in een ruimere beschermingscampagne van gemeentehuizen in de provincie Antwerpen eind twintigste eeuw.⁹ De provincie Antwerpen telt een 40-tal als gemeentehuis gebouwde monumenten. De eerste twee werden midden jaren 1970 beschermd, met name dat van Borgerhout (1974) en Pulderbos (1976).

---

⁴ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Louis Gife* [online], <https://id.erfgoed.net/personen/2356> (geraadpleegd op 2 oktober 2023). Louis Gife ontwierp ook de parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw aan de overzijde van Kerkeneind (nummer 19) die gerealiseerd werd in 1894-97 (<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/13279>).

⁵ Op basis van de geveltekeningen uit 1898 die de leeuwen wel tonen op de nieuwe toestand maar niet op de bestaande toestand (FENIKX 2022, 16).

⁶ Kim Beyers 1997-1998 GIP GITOK (in: VAC Antwerpen, beschermings- en beheerdossier A/0283).

⁷ Met dank aan Jana Wijnsouw. In de literatuur over Eugène Simonis werd geen verwijzing gevonden naar het gemeentehuis in Kalmthout.

⁸ Tenzij anders vermeld gebaseerd op: VAC Antwerpen, beschermings- en beheerdossier A/0283.

⁹ Ook in andere provincies waren er thematische beschermingscampagnes rond gemeentehuizen, bijvoorbeeld in Oost-Vlaanderen waar in 2009-2010 19 stad- en gemeentehuizen werden beschermd.

Opheffingsdossier: Gevels en bedaking van het oude deel van het gemeentehuis in Kalmthout, monument

Mogelijk was dit een reactie op de eerste gemeentefusies waardoor gemeentehuizen hun oorspronkelijk functie verloren. In de eerste helft van de jaren 1980 volgden er nog vijf: Lillo (1981), Ruisbroek (1983), Borsbeek (1984), Rijmenam (1985) en Heindonk (1986). Tussen 1991 en 2003 werden er echter niet minder dan 25 beschermd: Emblem (1991), Wuustwezel en Zandhoven (1993), Baarle-Hertog, Wijnegem en Wilrijk (1994), Kontich (1995), Brecht (1997), Bornem, Heffen, Muizen, Oppuurs, Walem, Kalmthout, Kessel en Schoten (1998), Oud-Turnhout, Vosselaar en Waarloos (1999), Mol (2000), Balen (2001), Eindhout, Vorst en Meerle (2002) en Onze-Lieve-Vrouw-Waver (2003). In 2011-2013 volgden er ten slotte nog zes op basis van een criterianota: Borgerhout (2011), Arendonk, Dessel, Tielen en Poppel (2012) en Deurne (2013).¹⁰

De motiveringsnota voor de bescherming van het gemeentehuis van Kalmthout dateert van 21 mei 1997, het ontwerp van lijst van 13 oktober 1997 (betekend op 5 november 1997 en gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad op 22 januari 1998). Het openbaar onderzoek dat liep van 18 november tot 18 december 1997 leverde geen bezwaren of opmerkingen op. De PCML merkte enkel op dat de verbouwing van het interieur een 25-tal jaar geleden geen reden was om enkel de gevel te beschermen. De provincie gaf op 24 december 1997 een gunstig advies. Het gemeentebestuur had wel bemerkingen (op 29 januari 1998). Omdat het gebouw qua interieur grondig verbouwd was en achteraan uitgebreid met een nieuwe raadzaal en archief, en omdat het oude schoolgebouw ernaast was afgebroken en vervangen door een nieuwbouw, stelde ze voor om enkel de voorgevel en inkomhal te beschermen, evenals de oorspronkelijke schrijfbank en stoelen in de schepenzaal.

Bestuur Monumenten en Landschappen beoordeelde deze bemerkingen van de gemeente als terecht en stelde daarom voor (op 5 februari 1998) om enkel de gevels en het dak van het oude gedeelte te beschermen. Van de schrijfbank en stoelen in de schepenzaal werd verder geen melding meer gemaakt. Als motivatie voor de bescherming werd aangehaald dat dit gebouw behoorde tot een reeks typische gemeentehuizen die rond het midden van de 19de eeuw gebouwd werden naar een standaardontwerp van provinciearchitect Eugène Gife dat naargelang de behoefte kon aangepast worden. Hierbij werd verwezen naar het gemeentehuis van Pulderbos uit dezelfde periode dat sterke gelijkenissen vertoonde. Aangezien de meeste van deze gemeentehuizen al verdwenen waren, verdienden al de overblijvende bescherming, ging de motivering. Men erkende dat het gebouw door de aanbouw achteraan en de inwendige modernisering aan erfgoedwaarde inboette, maar hieraan werd toegevoegd dat de oorspronkelijke binnenmuren en plafonds verstopt waren achter betimmering en verlaagde zolderingen (omkeerbare ingrepen). Gezien de aanpassingen aan het interieur werden uiteindelijk enkel de gevels en bedaking voorgedragen voor bescherming.

Op 5 maart 1998 gaf de KCML een gunstig advies, op 9 juni 1998 werd het gemeentehuis definitief beschermd als monument (dezelfde datum als het gemeentehuis van Kessel) en op 14 oktober 1998 werd het besluit gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad.

2.3.2. Beheer

In het voorjaar van 2000 werden de twee leeuwensculpturen (vervaardigd in gegoten beton of mortel met een kalklaag) verplaatst naar een gemeenteloods voor restauratie. Het Bestuur Monumenten en Landschappen had hierop aangedrongen omdat de beelden in sterke mate de aanblik van het oude gemeentehuis bepaalden. Daar werden ze in de nacht van 16-17 februari 2000 echter volledig vernield door vandalen. Er werden twee kopieën vervaardigd.

---

¹⁰ S.N. s.d. (2011): *Criterianota gemeentehuizen, stadhuizen, districtshuizen, vredegerechten in de provincie Antwerpen*.

Opheffingsdossier: Gevels en bedaking van het oude deel van het gemeentehuis in Kalmthout, monument

Op 16 mei 2022 gaf het agentschap Onroerend Erfgoed een gunstig advies voor de bouw van een nieuw gemeentehuis. De plannen voorzagen de bouw van een nieuw volume naast het oude gemeentehuis dat volledig behouden bleef. Op 18 juli 2022 besliste het college van burgemeester en schepenen een voorwaardelijke vergunning af te leveren voor o.a. het gedeeltelijk slopen van de aanpalende, voormalige gemeenteschool (het huidige gemeentehuis) en de oude brandweerkazerne, het bouwen van een nieuw gemeentehuis en dienstencentrum, de restauratie van het historische gebouw, het heraanleggen van de buiteninfrastructuur en het rooien van bomen. In augustus 2023 werd het volume van de aanpalende, voormalige gemeenteschool volledig afgebroken in functie van deze nieuwbouw (vergelijk bijlage 5.3. foto 3 en 19).

2.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit opheffingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 23 mei 2022. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de opheffing.

Behoudens verborgen gebreken, bevindt het onroerend goed zich in goede bouwfysische toestand. De gevelafwerking is in slechte toestand.¹¹

2.5. Juridische toestand

2.5.1. Adres en kadaster

De als monument beschermde gevels en bedaking van het oude deel van het gemeentehuis, Kerkeneind 13 in Kalmthout, bevinden zich op het perceel met de volgende kadastrale gegevens: Kalmthout, 1ste afdeling, sectie G, perceelnummer 413D (deel).

De kadastrale gegevens en het adres van het monument zijn ongewijzigd sinds het moment van bescherming.

2.5.2. Onroerend erfgoed

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

De gevels en bedaking van het oude deel van het gemeentehuis Kalmthout zijn aangeduid als beschermd monument: <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/5987>.

De gevels en bedaking van het oude deel van het gemeentehuis Kalmthout maken deel uit van het vastgesteld bouwkundig erfgoed Gemeentehuis van Kalmthout: <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/107918>.

Voor het perceel werd een archeologienota opgemaakt met als archeologische verwachting: potentieel op kennisvermeerdering (<https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/21218>).

2.5.3. Omgeving

De Gewestplanbestemming van het beschermde monument is woongebied.

---

¹¹ FENIKX 2022, 35.

Opheffingsdossier: Gevels en bedaking van het oude deel van het gemeentehuis in Kalmthout, monument

Op 18 juli 2022 besliste het college van burgemeester en schepenen een voorwaardelijke vergunning af te leveren voor het gedeeltelijk slopen van het huidige gemeentehuis en oude brandweerkazerne, het bouwen van een nieuwe gemeentehuis en dienstencentrum, de restauratie van het historische gebouw, het heraanleggen van het buiteninfrastructuur, het rooien van bomen en het melden ingedeelde inrichting of activiteit van de 3e klasse.

3. EVALUEREND GEDEELTE

3.1. Evaluatie van de opheffing van de bescherming

Artikel 6.2.1, 3°, van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 staat de gehele of gedeeltelijke wijziging of opheffing van een bescherming omwille van het algemeen belang toe. De parlementaire voorbereiding stelt daarbij het volgende: "door een wijzigende context kan het algemeen belang immers geëvolueerd zijn ten opzichte van het algemeen belang ten tijde van de bescherming".

In functie van een algemene evaluatie van het beschermd bestand in Vlaanderen die als doelstelling heeft om een dynamische selectie van de essentiële en representatieve getuigen van het leven in Vlaanderen te vrijwaren, wordt het beschermd erfgoed getoetst aan de hedendaagse inzichten inzake erfgoedwaarde. Deze evaluatie is gebaseerd op de erfgoedwaarde zoals vermeld in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 2.1, 26°: de archeologische, architecturale, artistieke, culturele, esthetische, historische, industrieel-archeologische, technische, ruimtelijk-structurerende, sociale, stedenbouwkundige, volkskundige of wetenschappelijke waarde waaraan onroerende goederen en de cultuurgooderen die er integrerend deel van uitmaken hun huidige of toekomstige maatschappelijke betekenis ontleen. Daarnaast zijn de vijf selectiecriteria gebruikt die ook gehanteerd worden in functie van bescherming en die het afwegingskader vormen om het onroerend erfgoed te waarderen:

1° zeldzaamheid: geeft aan in hoeverre het onroerend goed uitzonderlijk voorkomt in relatie met de geografische context, de historische context, de typologie of het oeuvre;
2° herkenbaarheid: geeft aan in hoeverre het onroerend goed een goed herkenbare uitdrukking is van zijn oorspronkelijke functie, uitzicht of vormgeving, of van een belangrijke fase in de latere ontwikkeling daarvan;
3° representativiteit: geeft aan in hoeverre het onroerend goed typerend is voor een geografische of historische context of een welbepaalde typologie of een bepaald oeuvre;
4° ensemblewaarde: geeft aan in hoeverre het onroerend goed een sterke samenhang vertoont tussen de verschillende elementen;
5° contextwaarde: geeft aan in hoeverre er tussen het onroerend goed en zijn directe of ruimere omgeving een sterke relatie is op landschappelijk, stedenbouwkundig of esthetisch vlak.

Het beschermingsbesluit van het gemeentehuis van Kalmthout motiveert de erfgoedwaarde (historische waarde) als volgt:

Het gemeentehuis van 1863 is één van de typische gemeentehuizen die rond het midden van de 19de eeuw naar ontwerp van provinciaal architect E. Gife in neoclassicistische stijl werd opgetrokken en waarvan een aantal reeds verdwenen zijn.

In België werden gemeentehuizen vooral gebouwd vanaf 1836 – de Gemeentewet van dat jaar gaf de gemeenten meer taken en autonomie – tot de Tweede Wereldoorlog. Gezien de coördinerende rol van de provincie in de constructie van gemeentehuizen, worden de gemeentehuizen ontworpen door de provinciale architecten van de provincie Antwerpen

Opheffingsdossier: Gevels en bedaking van het oude deel van het gemeentehuis in Kalmthout, monument

verder als betekenisvolle context gehanteerd.¹² Het gemeentehuis van Kalmthout behoort tot een typologisch coherente deelgroep van kleinere gemeentehuizen in die provincie, vooral gerealiseerd in het tweede en derde kwart van de 19de eeuw. Ze worden gekenmerkt door een min of meer vierkant grondplan met één bouwlaag op een verhoogde sokkel, een centrale ingang op de piano nobile (schoon verdiep) met buitentrap, soms gemarkeerd door een portiek of fronton, met langs weerszijden een venster, kroonlijst en een licht hellend afgewolfd zadel- of tentdak. Zowel neogotische als neoclassicistische decoratieve afwerking komt voor maar de verschillen hiertussen zijn eerder oppervlakkig: exuberante decoratie of asymmetrie ontbreekt. Ook een aantal laat-19de-eeuwse gemeentehuizen bouwen voort op dit type maar met een meer neotraditionele afwerking zoals het gemeentehuis van Heffen (Mechelen).

De provincie Antwerpen telt een 40-tal als gemeentehuis gebouwde monumenten. Zes beschermde gemeentehuizen in de provincie Antwerpen, waaronder dat van Kalmthout, werden ontworpen door provinciearchitect Eugène Gife. Het meest verwant aan dat van Kalmthout is het neoclassicistische [gemeentehuis van Pulderbos](#)¹³ (Zandhoven) uit 1867 (zie bijlage 5.3. foto 13), zoals ook al vermeld werd in het oorspronkelijke beschermingsbesluit van het gemeentehuis van Kalmthout. Gife hanteerde doorgaans een neoclassicistische vormtaal, typologisch volledig in de lijn van zijn voorganger en leermeester Ferdinand Berckmans, doch stilistisch minder verfijnd.¹⁴ Een heel vergelijkbaar ontwerp van Berckmans is het [gemeentehuis van Ruisbroek](#)¹⁵ uit 1839 (zie bijlage 5.3. foto 14). Ook gelijkaardig is het gemeentehuis van Wuustwezel uit 1837, vermoedelijk ook naar ontwerp van Ferdinand Berckmans, dat beschouwd wordt als het prototype van de kleine gemeentehuizen in de provincie, en het [gemeentehuis van Baarle-Hertog](#)¹⁶ uit 1877 naar ontwerp van provinciearchitect Pieter Jozef Taeymans (zie bijlage 5.3. foto 15-16).¹⁷

Eugène Gife is als provinciearchitect een belangrijk figuur in de architectuurgeschiedenis van Vlaanderen, getuige zijn opname in het *Repertorium van de architectuur in België van 1830 tot heden*.¹⁸ Dit belang wordt ook weerspiegeld in het beschermde bestand. De inventaris Onroerend Erfgoed bevat naast het gemeentehuis van Kalmthout nog 50 beschermde bouwkundige elementen waaraan Eugène Gife verbonden is als ontwerper. Van andere provinciearchitecten uit dezelfde periode zoals Pierre-Nicolas Croquison (West-Vlaanderen) en Herman Jaminé (Limburg) – beiden ook opgenomen in het *Repertorium*¹⁹ – zijn respectievelijk 27 en 24 beschermde bouwkundige elementen opgenomen in de inventaris Onroerend Erfgoed. Van de 50 andere beschermde bouwkundige elementen met Eugène Gife als ontwerper, vertoont het gemeentehuis van Pulderbos in Zandhoven dezelfde erfgoedkenmerken als het gemeentehuis van Kalmthout (typologie, datering, stijl en geografische context).

Volgens de hedendaagse inzichten inzake erfgoedwaarden zijn de historische en architecturale waarde relevant voor het beschermde gemeentehuis van Kalmthout.

---

¹² Buiten Antwerpen zijn de gemeentehuizen van Bazel (1842-44) en Oudegem (1870) enigszins vergelijkbaar met dat van Kalmthout. Deze alinea is gebaseerd op GRIETEN S. e.a. 2006: *Sterk gebouwd en makkelijk in onderhoud*, Brugge, 35-36 en 68-76.

¹³ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Gemeentehuis Pulderbos* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/14562> (geraadpleegd op 2 oktober 2023).

¹⁴ GRIETEN e.a. 2006, 71.

¹⁵ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Gemeentehuis van Ruisbroek* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/2298> (geraadpleegd op 2 oktober 2023).

¹⁶ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Gemeentehuis Baarle-Hertog* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/46383> (geraadpleegd op 2 oktober 2023).

¹⁷ Zie inhoudelijk verslag bij de bescherming van het gemeentehuis van Baarle-Hertog (<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/4195>).

¹⁸ LAUREYS D., Gife, Eugeen, in: VAN LOO A. (ed.) 2003: *Repertorium van de architectuur in België*, Antwerpen, Mercatorfonds, 316-317.

¹⁹ COOMANS T., Croquison, Pierre Nicolas, in: VAN LOO A. (ed.) 2003: *Repertorium van de architectuur in België*, Antwerpen, Mercatorfonds, 232; VERPOEST L., Jaminé Lambert jr. Jaminé, Herman, Jaminé, Léon, in: VAN LOO A. (ed.) 2003: *Repertorium van de architectuur in België*, Antwerpen, Mercatorfonds, 366.

Opheffingsdossier: Gevels en bedaking van het oude deel van het gemeentehuis in Kalmthout, monument

De evaluatie van de erfgoedwaarden van het gemeentehuis van Kalmthout op basis van de erfgoedwaarden en huidige criteria voor bescherming is als volgt:

1° zeldzaamheid: er werden in de provincie Antwerpen, en meer algemeen in Vlaanderen tijdens de 19de eeuw heel wat neoclassicistische gemeentehuizen gebouwd naar ontwerp van provinciale architecten. Vaak zijn deze qua gebouwentype en vormgeving heel vergelijkbaar. Ondanks het verdwijnen van een aantal van deze gemeentehuizen blijft dit anno 2023 een goed bewaard en voldoende beschermd erfgoedtype.²⁰ Zo zijn er naast het gemeentehuis van Kalmthout nog vijf beschermde gemeentehuizen van provinciaal architect Eugène Gife in Antwerpen waaronder het heel gelijkaardige gemeentehuis van Pulderbos uit 1867. Op basis van het criterium zeldzaamheid is de erfgoedwaarde (architecturale en historische waarde) dus eerder laag.

2° representativiteit: het gemeentehuis van Kalmthout is een typerend, representatief voorbeeld van een 19de-eeuws neoclassicistisch gemeentehuis in de provincie Antwerpen, ontworpen door een provinciale architect. Op basis van het criterium representativiteit is de erfgoedwaarde (architecturale en historische waarde) dus eerder hoog. Dit gaat echter evengoed op voor andere beschermde gemeentehuizen in de omgeving zoals die van Pulderbos, Ruisbroek, Baarle-Hertog en Wuustwezel, die veel hoger scoren op de andere erfgoedcriteria dan het gemeentehuis van Kalmthout.

3° ensemble: door de ingrijpende verbouwing van het interieur eind jaren 1980 is de ensemblewaarde van het gemeentehuis in Kalmthout nog vrij beperkt. Enkel de inkomhal is nog authentiek. In de motivering van de bescherming van het gemeentehuis van Kalmthout werd gesteld dat alle bewaarde gemeentehuizen uit het midden van de 19de eeuw bescherming verdienen, ook de minder goed bewaarde, omdat er al zo veel verdwenen waren. Dat het gemeentehuis van Kalmthout minder goed bewaard was, werd ook bij de bescherming in 1998 al geopperd (*"De aangebouwde raadzaal en de inwendige modernisering doen wel iets af aan de waarde van het gebouw"*). Om die reden werd de bescherming beperkt tot de gevels en het dak van een deel van het gebouw. Op basis van het criterium ensemblewaarde is de erfgoedwaarde (architecturale waarde) dus laag.

4° herkenbaarheid: het gemeentehuis van Kalmthout heeft de voorbije 125 jaar sterk aan herkenbaarheid ingeboet door verbouwingen, in het bijzonder door:

- de toevoeging in de loop van de twintigste eeuw van vensters in de vrij gesloten, westelijke zijgevel;
- de verbouwing uit 1988 met een grote aanbouw aan de noordzijde, nieuw schrijnwerk dat niet naar historisch model is uitgevoerd (qua houtsoort, profiel en vormgeving), een grove gevelbeploistering (waardoor de historische materialiteit en detaillering van de gevel niet langer afleesbaar is) en een ingrijpende verbouwing van het interieur;
- de vervanging rond 2001 van de twee leeuwen sculpturen door slechts benaderende reproducties van slechte kwaliteit die zowel naar modellering als afwerking de vergelijking met de originele betonnen exemplaren niet doorstaan.

Op basis van het criterium herkenbaarheid is de erfgoedwaarde (architecturale waarde) relatief laag in vergelijking met de beschermde gemeentehuizen van Pulderbos, Ruisbroek, Baarle-Hertog en Wuustwezel.

5° context: de ingrijpende verbouwing (sloop) van de voormalige school ten oosten van het gemeentehuis in 1988 betekende een sterke aantasting van de contextwaarde omdat deze school dateerde uit dezelfde periode als het gemeentehuis. Aan de overzijde van de straat Kerkeneind ging de karakteriserende verspreide bebouwing van dorpswoningen uit

---

²⁰ In 2006 werd gesteld dat een aantal gemeentehuizen in de provincie Antwerpen gesloopt waren maar dat het merendeel behouden was en herbestemd door de gemeente (als bibliotheek, museum, politiekantoor,...). (GRIETEN e.a. 2006, 75-76).

Opheffingsdossier: Gevels en bedaking van het oude deel van het gemeentehuis in Kalmthout, monument

de tweede helft van de 19de eeuw en de 20ste eeuw deels verloren door grootschalige meergezinswoningen, met name op nummer 16-24 (zie bijlage 5.3. foto 17-18). Op basis van het criterium context is de erfgoedwaarde (architecturale waarde) laag in vergelijking met de beschermde gemeentehuizen van Pulderbos (gelegen in het beschermd cultuurhistorisch landschap "Dorpskern Pulderbos"), Ruisbroek, Baarle-Hertog en Wuustwezel (gelegen in het beschermd dorpsgezicht "Dorpskern Wuustwezel").

Conclusie: het gemeentehuis van Kalmthout heeft, met name op basis van de criteria ensemble, herkenbaarheid en context, een lagere erfgoedwaarde dan vergelijkbaar beschermd erfgoed. Die erfgoedwaarde was al lager op het moment van bescherming in 1998 en is sindsdien verder aangetast. De opheffing van deze bescherming zal niet leiden tot een betekenisvol hiaat in het bestand van beschermd erfgoed in Vlaanderen gezien de aanwezigheid van vergelijkbaar beschermd erfgoed.

3.2. Registratie van de erfgoedwaarden die verloren gaan

Het gemeentehuis bewaart nog enige historische en architecturale waarde en is nog steeds opgenomen in de vastgestelde inventaris van het bouwkundig erfgoed. De inhoudelijke dossiers bij de bescherming en opheffing documenteren en registreren de erfgoedwaarden van het monument in voldoende mate. Het belang van de nog aanwezige afzonderlijke erfgoedkenmerken en -elementen is gering. Er is bijgevolg geen verplichting tot behoud of opslag van deze elementen in een onroerenderfgoeddepot.

3.3. Motivering van de afbakening van de opheffing

De bescherming als monument van de gevels en bedaking van het oude deel van het gemeentehuis, Kerkeneind 13 in Kalmthout, wordt geheel opgeheven. Het kadastraal perceel gevat door de opheffing is opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

4. BRONNEN

VAC Antwerpen, beschermings- en beheerdossier A/0283.

S.N. s.d. (2011): *Criterionota gemeentehuizen, stadhuizen, districtshuizen, vrederechten in de provincie Antwerpen*.

FENIKX 2022: *Kalmthout oud gemeentehuis bouwhistorisch onderzoek*, Gentbrugge.

GRIETEN S. e.a. 2006: *Sterk gebouwd en makkelijk in onderhoud*, Brugge.

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Gemeentehuis van Kalmthout* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/13278> (geraadpleegd op 9 juni 2023).

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Kerkeneind* [online], <https://id.erfgoed.net/themas/1842> (geraadpleegd op 15 juni 2023).

<https://ectv.be/projecten/gemeentehuis-kalmthout> (geraadpleegd op 15 juni 2023).

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

Opheffingsdossier: Gevels en bedaking van het oude deel van het gemeentehuis in Kalmthout, monument

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk opheffingsdossier bevat bijkomend materiaal zoals kaarten, postkaarten, archieffoto's, bouwplannen, kadastermutaties, hoogtemodellen, e.d. dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.